

Litterärt språk på tvärs

Lite om språket hos Leiva Wenger och Hassen Khemiri¹

Roger Källström, Göteborgs universitet

Inledning

Med det nya årtusendet har de multietniskt präglade språkmiljöer som växte fram under de sista årtiondena på 1900-talet på allvar börjat lämna avtryck inom skönlitteraturen. Från att ha etablerat sig i rappen från och med Latin Kings debutalbum *Välkommen till förorten* 1994, har nu det multietniska ungdomsspråket (om termen se Fraurud & Bijvoet 2004) på allvar gjort sin entré även inom novell-, roman- och dramagenrerna. Just år 2000 publicerade tidskriften *OOTAL* Alejandro Leiva Wengers novell ”Borta i tankar”, och 2001 kom Leiva Wengers novellsamling *Till vår ära*, där förutom ”Borta i tankar” också ”Elixir” ingår. Språket i båda dessa noveller bär prägel av det multietniska ungdomsspråket.

2003 kom så romanen *Ett öga rött* av Jonas Hassen Khemiri, den första romanen på rinkebysvenska, enligt förhandsmeddelanden från förlaget. Romanen dramatiserades snart och scenversionen hade premiär på Ange-rede Teater 2004.

Båda de nämnda böckerna blev kritikersuccéer, och *Ett öga rött* kom snabbt ut i pocketupplaga. Språket i böckerna möttes i recensionerna nästan genomgående av förtjusning. De negativa synpunkterna var få och milda.

¹ Arbetet med den här artikeln har skett i anslutning till det RJ-finansierade projektet ”Språk och språkbruk hos ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer”. Trots kort framförhållning från min sida har Elin Almér och Lena Ekberg hunnit lämna synpunkter som bidragit till att förbättra artikeln. Tack ska ni ha!

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

Uppenbarligen var tiden mogen för den multietniska svenskan att göra finlitterär debut. Det är ett intressant faktum att kritikermottagandet (särskilt av språket) blev så positivt och att *Ett öga rött* blev en försäljningssuccé. Den här uppsatsen handlar dock inte om det, utan om språket, och då framförallt en ordföljdsföreteelse, i *Ett öga rött*, ”Elixir” och ”Borta i tankar”. Men först några korta ord om innehållet och lite allmänt om språk och stil i de tre verken. Ett litet kort smakprov på språket i varje verk ges också.

”Elixir”

I ”Elixir” får läsaren möta en fiktiv skriven text, där man indirekt kan sluta sig till att skribenten är en tonårspojke med tvåspråkig (troligen spansk-svensk) bakgrund. Han är inte van att skriva, men känner att han måste. Valhäntheten i skrivandet gestaltas genom många språkliga drag, t.ex. bristande interpunktion, felaktig stavning, grammatiska fel och talspråkliga ord och uttryck. Berättelsen handlar om skribenten och tre av hans kamrater, som börjar dricka en mystisk dryck som gradvis förvandlar dem till schablonbilder av vanliga svenskar (”svennar”). Drycken visar sig dock kunna vara farlig.

fetarslet Marco svärde på hans morsas grav han ska brenna reseptet men jag tycker ändå synd om hans tjej för det var hans fel att hon kanske kommer dö kanske. igenkligen borde han få spö (”Elixir” s. 29).

”Borta i tankar”

Det är ingen slump att ”Borta i tankar” har samma titel som Latin Kings (TLK:s) raplåt. Den föregås av ett kort citat ur densamma. De intertextuella kopplingarna till TLK:s ”Borta i tankar” är mycket tydliga. Innehållsmäs-

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

sigt är novellen en tolkning och gestaltning av innehållet och stämningen i TLK-låten. Flera citat ur TLK:s ”Borta i tankar” förekommer också. Men innehållet i novellen ansluter även till Romeo och Juliatemat.

Texten är en inre monolog där huvudpersonen Felipe (även här en tonårspojke med tvåspråkig spansk-svensk bakgrund) bearbetar sina upplevelser den senaste tiden och sin identitet och tillhörighet. Han har börjat på ett ”fint” gymnasium inne i stan, medan hans kompisar börjat i Skärholmen; han har blivit förälskad i en ”fin” flicka (Julia) i klassen och han har presats av det gamla gänget att svika Julia. Sådant här är naturligtvis för en ung människa förknippat med en massa inre kamp, funderingar kring identitet och tillhörighet, bearbetande, rentav ältande av händelser och analyser av händelser och bevekelsegrunder och fantiserande kring och inre gestaltande av hur man förklarar sitt och andras handlande. Det är denna process i Felipes inre som novellen gestaltar.

Berättartekniken är komplicerad genom att den återger olika röster och perspektiv i Felipes tankar. Huvudpersonen omnämns omväxlande som *Felipe*, *Fällan*, *han* och *jag*. Några olika nyckelscener vävs in varandra. Två avsnitt består t.o.m. av två olika skeenden, berättade på varannan rad (den övre satt med kapitäl och den undre med gemena). I nedanstående citat handlar kapitältexten om livet med de gamla vännerna och gementexten om erfarenheter från den ”fina” gymnasieskolan. Som synes avviker språket här på flera språkliga nivåer, tydligast kanske i ordförråd och grammatik.

VÄRSTA, MAMMAS DÖD DOM KNÄCKTE EY. JAG OCH BOLLEN OCH NICO OCH JAIME, VI VAR
ska måla igen: måla? dom tittade på honom, undrade, klottra alltså? och sen, har du
SOM BRÖDER TYP, VI VAR FAMILJ, VÄRSTA KNÄCKARNA, FETA KNASARE

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

PC? nej han hade inte, och dom klädde sej annorlunda, pratade, skrattade, gick (”Borta i tankar” s. 19).

Ett öga rött

Huvudperson och berättare i *Ett öga rött* är Halim, en tonårspojke med tvåspråkig arabisk-svensk bakgrund. Halim bearbetar liksom huvudpersonerna i Leiva Wengers två noveller sin identitet och sitt förhållande till Sverige och svenskheten. Halim gör motstånd mot ”svennarna”, inte bara genom handlingar som klotter, skadegörelse och stöld, utan även språkligt genom att skriva en dagbok på en speciell sorts svenska som han själv uppfunnit. I det språket finns drag av multietniskt ungdomsspråk och inlärarespråk.

Också hon har sagt vi araber är inte som andra blattar utan mera civiliserade och när hon säger nästan varje gång det går som kallaste kår i ryggen (*Ett öga rött* s. 11).

Recensenterna om språket

Kommentarerna om språket var många i recensionerna av de två böckerna. ”Rinkebysvenska” var den vanligaste beteckningen på det språk som används i de två novellerna och romanen. Den är intressant såtillvida som ingen av de berättare som kan lokaliseras bor eller har bott i Rinkeby, och inte heller någon av författarna. Detta återspeglar det faktum att *rinkebysvenska* mer eller mindre kommit att stå för allt språkbruk som bär multietniska spår. I Helsingborg har det ”dåliga” språket på Gustav Adolfsskolan betecknats som *rinkebysvenska* (Eurén 2000) eller en variant av *rinkebysvenska* (Theander 1998).¹ Google ger den 28/2 2005 ca 1.180 träffar på *rinkebysvenska*, medan den näst vanligaste termen för multietniskt ung-

¹ Stroud (2004) analyserar bruket av *rinkebysvenska* ur ett språkideologiskt perspektiv.

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

domsspråk, *förortssvenska*, får ca 115, trots en fördubbling på några månader, troligen på grund av utgivningen av Doggelito & Kotsinas (2004) bok *Förortsslang*.

De karakteriserande beskrivningarna av språket i romanen kan placeras in på en skala från uppfattningen att språket inte avviker särskilt mycket från vanlig standardsvenska till den att språket är mycket avvikande. Följande citat ur recensioner av *Ett öga rött* finns i var sitt ytterläge på den skalan.¹

en knagglig men fullt begriplig svenska: lätt omkastad ordföljd, ett dussin arabiska lå-nord, inget konstigare än så (Kastner 2003)

konsekvent ”nysvenskt”, med omvänd ordföljd, utlämnade (sic!) småord, tempushopp och okonventionellt bildspråk (Edling 2003)

Men språket i *Ett öga rött* är varken en lätt sminkad version av normalprosa eller ”konsekvent nysvenskt”. Som jag hoppas visa möter vi i alla tre verken ett litterärt språk, som varken till hundra procent avbildar verkligt förekommande tal eller skrift eller bara lätt avviker från standardspråklig litterär prosa. Inte heller är språket konsekvent avvikande. Variation av olika slag är viktig och spelar en viktig roll i den litterära gestaltningen.

Växling mellan multietniskt ungdomsspråk och standard-svenska

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

”Elixir” är rakt igenom skriven på ett sätt som avviker från standardsvenskan. Det gäller såväl ordval som grammatik, stavning och interpunktion. Genom det skapar Leiva Wenger en trovärdig bild av att vi har att göra med en text som berättaren själv har skrivit ner av ett inre tvång (”igenkligen vill jag inte skriva...” (”Elixir” s. 29)).

I de båda andra texterna ser vi hur standardsvenskan används dels för att återge repliker på andra språk än svenska (arabiska respektive spanska), dels för att återge repliker från ”svennar”. Även huvudpersonernas repliker i ”svenska” sammanhang är standardspråkliga, även om detta är svårt att lägga märke till i ”Borta i tankar”, där dessa repliker är få och korta. I *Ett öga rött* är de också så få att det är lätt att missa dem. Man finner dock bl.a. följande repliker uttalade av Halim i en situation där han försöker sälja stulna kakor.

”Lite tilltugg för att stödja 9b:s klassresa? Tio kronor för en kaka” (*Ett öga rött* s. 165).

”Oj, ja absolut. Jag är ny i klassen och ville liksom bara bidra med lite extra till klasskassan. Men i så fall ber jag om ursäkt” (*Ett öga rött* s. 166).

Kontrasten mot Halims övriga repliker och mot relationen i dagboken är slående (se Inledning ovan).

I ”Borta i tankar” är variationen ännu mer subtil än i *Ett öga rött*. Här varierar författaren inte bara mellan standardsvenska och multietniskt ungdomsspråk efter samma princip som i *Ett öga rött*, utan även frekvensen av karakteristiska språkdrag i det multietniska ungdomsspråket varierar med de olika (inre) röster som gestaltas.

¹ De recensioner som citeras här är korta och har inte plats för utförligare resonemang om språket.

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

Variationen mellan och inom de tre texterna i bruket av ett ordföljds-mönster som alla författarna använder kommer att belysas i de närmast följande avsnitten. Denna variation går hand i hand med variation i andra språkliga drag. Utrymmet tillåter ingen behandling av dessa andra språkdrag. Läsaren hänvisas till annan publicerad och pågående forskning. Andersson (u.a.) och Göransson (2005) analyserar flera språkliga variabler i ”Elixir” respektive *Ett öga rött*. Källström (2003) analyserar översiktligt ett antal språkdrag i Leiva Wengers båda noveller, medan Grosse (u.a.) studerar fasta fraser i *Ett öga rött* under jämförelse med autentiskt multietniskt ungdomsspråk.

Användningen av rak och omvänd ordföljd

Om rak och omvänd ordföljd

Svenskan (och vissa närbesläktade språk) har ett grammatiskt särdrag som är rätt ovanligt. När en påståendesats börjar med subjektet (s), följer den finita verbformen (fv) direkt efter subjektet (rak ordföljd): *Nourdine (s) jämförde (fv) olika modeller*. När påståendesatser börjar med någon annan satsdel än subjektet, kommer den finita verbformen före subjektet (omvänd ordföljd): *Under tiden skrev (fv) Nourdine (s)*. För de flesta som lär sig svenska som andraspråk är det svårt att komma ihåg den omvända ordföljden när påståendesatser inte börjar med subjektet. Det andra exemplet nyss blir gärna *Under tiden Nourdine skrev*. Det är också så det står på s. 62 i *Ett öga rött*.

Eftersom positionen först i huvudsatser ofta kallas fundament i nordisk grammatisk tradition, kan vi kalla den här avvikande strukturen ”rak ord-

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

följd efter fundament”, även om detta är en lite förkortad beteckning. Egentligen är det jag diskuterar här ”rak ordföljd i huvudsats efter fundament som inte är subjekt”. Det tycks vara vanligt att svenskar identifierar den här strukturen med vad vi kan kalla utländsk svenska – svenska som på något sätt är präglad av att det är ett (ännu) inte fullständigt inlärt språk (inlärspråk) eller påverkat av en mångspråkig miljö (t.ex. multietniskt ungdomsspråk). Studier av inlärsvenska har visat att det i tidiga stadier kan vara vanligt med rak ordföljd efter fundament. Men det normala hos den som inte följer det standardspråkliga mönstret fullt ut, är att det finns variation: den raka ordföljden efter fundament förekommer ibland och ibland inte.¹

Den raka ordföljden efter fundament är intressant att studera i de tre verk som vi granskar här. Det visar sig nämligen att den används som ett stilmedel i alla tre och att frekvensen av rak ordföljd efter fundament varierar.

Ett öga rött

Förekomsten av det här språkdraget i *Ett öga rött* är lätt att beskriva: i de avsnitt där huvudpersonen Halim talar själv via sin dagbok förekommer bara rak ordföljd efter fundament. Det finns dock åtminstone ett undantag: ”Den värsta möjliga gruppen (trodde jag)” (*Ett öga rött* s. 102). Detta är sannolikt en lapsus av författaren. I andra liknande fall tycks alltid ordföljden vara rak: ”Lögnfitta, jag tänkte” (ib.).

Innan vi diskuterar den här avvikande ordföljdens roll, måste vi karaktärisera Halim. Han är mitt uppe i ett intensivt identitetsarbete. Flera faktorer gör att han opponerar sig mot svenskheten. Hans mor har nyligen dött, han

¹ Bl.a. i Håkansson (2004) kan man läsa om den variation som finns och om vad som styr denna.

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

har flyttat med fadern från förorten till ett ”bättre” område, han har därmed bytt skola, och modersmålsundervisningen i arabiska dras in i bokens inledning. Halim gör motstånd mot det svenska (och särskilt skolan) på olika sätt: han stjälar, förstör och klottrar bl.a. Han glorifierar sina arabiska rötter och föreställer sig själv i sina dagdrömmar som en övermänniska, en ”blattefilosof” och ”tankesultan” överlägsen andra ”blattar” och, framför allt, överlägsen alla ”svennar”. Det medvetet förvrängda dagboksspråket är en del i det motstånd Halim gör mot svenskheten. När han inte får lära sig skriva arabiska (något han såg fram emot), ska han minsann inte skriva ”svennarnas” svenska, utan ”tankesultanens” egen ”blattesvenska”. Dagboksspråket är alltså ett motståndsspråk, och det är mot bakgrund av detta vi ska se de avvikande dragen.

Om man ser den konsekventa raka ordföljden efter fundament som ett försök att trovärdigt återge andraspråkssvenska, ter den sig misslyckad. Men om man ser den som en del av Halims medvetna motståndsspråk är den ett lyckat drag. Hassen Khemiri använder ett av de språkliga särdrag som är mest iögonenfallande och känt av svenskar som tecken på utländsk svenska och driver det till sin spets: han låter Halim tillämpa det rätt igenom i de relaterande delarna av sin dagbok. Till bilden av den överspant dagdrömmande Halim fogas på så vis en språklig dimension i konstruktionen av den ”superblatte” han drömmer att han är. Han tar stolt upp och överdriver medvetet och konsekvent ett av de mest osvenska och stigmatiserade språkdragen som symbol för sin egenart (men bara i löndom, i dagboken).

”Elixir”

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

I ”Elixir” är inte draget rak ordföljd efter fundament drivet till sin spets så som i *Ett öga rött*. Här har ca fyra femtedelar av de satser som kan ha draget den standardspråkliga, omvända ordföljden: ”igenkligen borde han få spö” (”Elixir” s. 29). Bara en femtedel har rak ordföljd efter fundament: ”idag vi lovade vi ska sluta dricka skiten” (ib.) (Källström 2003:98). Någon systematisk variation i fördelningen av rak och omvänd ordföljd i olika parter av novellen har jag inte kunnat urskilja.

Liksom i *Ett öga rött* har den raka ordföljden efter fundament som funktion att tillsammans med en hel mängd andra språkdrag karakterisera skribenten/berättaren. Men här gestaltar inte de avvikande språkdragen ett medvetet motståndsspråk. Språket i ”Elixir” är nog det språk som den fiktive berättaren förmår skriva. Det är yttre data om berättaren som Leiva Wenger förmedlar bl.a. genom att använda (det avvikande) språket på ett trovärdigt sätt. Bara av själva språkets form kan vi sluta oss till att det rör sig om en tonårspojke i Sverige som är spansk-svenskt tvåspråkig, som har måttlig skolframgång och inte klarar av att skriva enligt vanliga normer ifråga om interpunktion, stavning, ordval och grammatik. Den identitetskonflikt som finns även i ”Elixir” gestaltas främst genom innehållet.

För att vi ska kunna dra de slutsatser som författaren önskar om berättaren är det viktigt att en trovärdig bild av dennes språkbruk byggs upp. I det ljuset kan man se den genom hela texten rätt konstanta variationen i användningen av rak och omvänd ordföljd efter fundament. Detta skriftspråk ger en bild av vem berättaren är och hur han förmår skriva. Vi får ett intryck av ett inlärarespråk och av att huvudpersonen inte behärskar det skriftspråkliga registret.

Två drag som inte rimmar helt med bilden av berättaren är strukturen i berättelsen, som är helt adekvat, och användandet av punkt, som visserligen

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

inte följer alla regler, men punkt sätts ut när det behövs för förståelsen. Här har nog författaren valt att prioritera begripligheten. En förutsättning för att en litterär produkt ska kunna ge den avsedda effekten, är oftast att texten är begriplig på den mer eller mindre bokstavliga nivån.

”Borta i tankar”

”Ibland var han trött och därför jag försökte” (”Borta i tankar” s. 11) är ett citat som kan illustrera variationen i fråga om ordföljd efter fundament i ”Borta i tankar”. Det finns variation, och den avvikande raka ordföljden efter fundament används i novellen som helhet något mer än standardspråkets omvända ordföljd (61 fall av rak och 53 av omvänd). Rak ordföljd används alltså betydligt oftare i ”Borta i tankar” än i ”Elixir”. Men ännu intressantare än detta är att frekvensen av rak ordföljd efter fundament varierar i olika partier i novellen.

I tabell 1 visas fördelningen av rak och omvänd ordföljd efter fundament i de två ”parallelltextavsnitt” som omtalats och exemplifierats ovan (citatena ur raptexter är inte medräknade). Det framgår tydligt att den avvikande raka ordföljden dominerar kraftigt här, något som beror på den text som är satt med kapitaler. Man ser nämligen en tydlig inbördes skillnad i parallelltextavsnitten mellan texten satt med kapitaler och texten satt med gemena. I kapitaltexten förekommer bara den avvikande ordföljden, medan fördelningen mellan de två ordföljderna är helt jämn i gementexten. I de 15 fallen av rak ordföljd efter fundament i kapitalavsnitt II ingår även två sökande frågor: ”Varför du gjorde det?” och ”Varför du var så?” (”Borta i tankar” s. 20; 20f.).

Tabell 1. Rak/omvänd ordföljd efter fundament i parallelltextavsnitten

Textslag					
	Kapitälér	Kapitälér	Gemena	Gemena	Summa
Ordföljd	avsnitt I	avsnitt II	avsnitt I	avsnitt II	
Rak	12	15	5	2	34
Omvänd	0	0	5	2	7

I tabell 2 visas fördelningen av rak och omvänd ordföljd efter fundament i resten av texten, den som är satt på normalt vis. Här ser vi ett annorlunda mönster än i tabell 1. Som helhet överväger den standardspråkliga ordföljden tydligt. Eftersom det intressanta även i den text som är satt på normalt vis är hur ordföljderna används, har jag delat in beläggen på ordföljderna i sådana som förekommer i relationen, i direkt och indirekt anföring av tvåspråkigas respektive svenskspråkigas (Julias) tal, samt svävande framställning.

Återgivningen av svenskspråkigas tal följer som nämnts ovan standardspråket, dvs. i det här fallet visar det sig inte innehålla några fall av den avvikande raka ordföljden efter fundament. Det avvikande ordföljdmönstret använder författaren för att återge tvåspråkigas språkbruk, framförallt i direkt anföring, men även i hög grad i relationen, som ju återger en tvåspråkigs tankar. När indirekt anföring av tvåspråkigas tal och svävande framställning (som f.ö. är svåra att skilja åt i den här texten) läggs samman, har en sjättedel av beläggen den avvikande, raka ordföljden.

Tabell 2. Rak/omvänd ordföljd efter fundament i resten av texten

Textslag

Ordföljd	Relation	Dir. anf. tvåsp.	Ind. anf. tvåsp.	Sväv. framst.	Dir. anf. svensk	Ind. anf. svensk	Tot.
Rak	14	10	1	2	0	0	27
Omvänd	26	2	7	8	3	0	46

Det är uppenbart att variationen i de båda ordföljdernas inbördes frekvens i olika textavsnitt och i text med olika funktion (relation, anföring) fyller en stilistisk funktion. Rak ordföljd efter fundament hör samman med Felipe själv, hans gamla vänner och förortsidentiteten.

De parallella avsnitten är mycket betydelseladdade och viktiga. Det intertextuella samspelet med TLK:s ”Borta i tankar” har redan nämnts ovan. En fras ur den raptexten kan ha inspirerat Leiva Wenger till parallelltextavsnitten: ”två personligheter som en schizofren” (Texter 2004:45). Två personligheter hos en och samma person kan gestaltas i två parallellt löpande framställningar.

I parallelltextavsnitten utgör de övre (kapitäla) raderna Felipes repliker i ett troligen tänkt telefonsamtal med Julia där han förklarar sitt handlande och de undre (gemena) raderna relation och direkt och indirekt anföring som skildrar spänningen mellan den gamla miljön i förorten och den nya i det nya gymnasiet. I det andra parallelltextavsnittet konvergerar Felipes röst i de båda parallella texterna gradvis mot ett och samma (tänkta) samtal med Julia som utmynnar i något som rent av liknar en sens moral, även om den inte finns sist i novellen: ”jag vet jag var falsk men du var lite också, jo Julia du var, men det är inte ditt fel, alla är falska ibland, jag vet nu alla är, dom blir typ tvungna fast dom inte vill, jag med, jag var också” (”Borta i tankar” s. 21).

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

Den text som är satt med kapitaler ger uttryck enbart för Felipes egen röst; de utgör ett slags direkt anföring av hans tänkta repliker, där han är mycket mån om att förklara vem han egentligen är och om att förklara sitt beteende. Språkligt ligger denna text mycket fjärran från de korta anförda replikerna till Julia som Felipe har. Det är i kapitaltexten man uteslutande hittar rak ordföljd efter fundament, t.o.m. i frågor, de enda av 49 sökande frågor där ordföljden är avvikande.

I Källström (2003:100f.) pekar jag på möjligheten att tolka detta som att det är just omsorgen om att så noga som möjligt precisera sina tankar, sin analys och sina och Julias motiv och handlande som lockar fram ett sätt att uttrycka sig som ligger nära det språkbruk som är det som ligger närmast Felipes hjärta. En annan tolkning, som inte utesluter den nyss nämnda, är att Felipe markerar sin stolthet över att han är den han är och över sitt ursprung genom ett kanske rent av överdrivet bruk av multietniskt ungdomsspråk. I den tolkningen är parallellen till Halims språk i *Ett öga rött* tydlig.

Sammanfattning

Granskningen av ett enda fenomen, rak ordföljd efter fundament, i de tre litterära verken indikerar att de icke standardspråkliga dragen medvetet används för stilistiska syften. Rak ordföljd efter fundament används i alla tre som markörer för en multietnisk, flerspråkig bakgrund och identitet. Den raka ordföljden används i den funktionen mer eller mindre flexibelt, från den medvetet artificiella hundra procentiga användningen i *Ett öga rött*, till den varierande användningen i ”Borta i tankar”. I ”Elixir” hjälper den verk- lighetstrogn användningen av de avvikande språkdragen till att placera

Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.

den fiktive berättaren ifråga om ålder och språkfärdighet m.m. I *Ett öga rött* och ”Borta i tankar” gestaltar det avvikande språkbruket även sinnesstämningar hos huvudpersonerna. Båda huvudpersonerna lyfter fram och överdriver ett språkbruk som ligger dem nära. Halim gör det för att markera sitt motstånd mot ”svenskheten”, Felipe gör det bl.a. för att markera att han inte skäms för sin bakgrund. Båda gör det i lönnedom: Halim i en dagbok och Felipe i ett samtal som bara utspelas i hans tankar.

Litteratur

Källor

Hassen Khemiri, Jonas 2003. *Ett öga rött*. Stockholm: Månocket.

Leiva Wenger, Alejandro 2001. *Till vår ära*. Stockholm: Bonniers.

Texter 2004 = *The Latin Kings. Texter*. 2004. Uppsala: Ruin förlag.

Referenser

Andersson, Maria (u.a.). Språkliga medel – litterära möjligheter. En jämförelse mellan två noveller av A. Leiva Wenger (preliminär titel). C-uppsats i svenska språket. Göteborg: Institutionen för svenska språket.

Doggelito, Dogge & Ulla-Britt Kotsinas 2004. *Förortsslang*. Stockholm: Norstedts Ordbok.

Edling, Margareta 2003. Humoristisk lek med ”nysvenskan” ställer krav på högläsning. *Skolvärlden* 2003-12-04, s. 32.

Eurén, Lotta 2000. GA firar sin långa historia. *Helsingborgs Dagblad* 2000-08-22, s. 4.

- Publicerad i: De Geer, Boel & Anna Malmbjer (red.) 2005. *Språk på tvärs. Rapport från ASLA:s höstsymposium Södertörn, 11–12 november 2004.* (ASLA:s skriftserie 18.) Uppsala: ASLA, s. 147–158.
- Fraurud, Kari & Ellen Bijvoet 2004. Multietniskt ungdomsspråk och andra varieteter av svenska i flerspråkiga miljöer. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg, *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle.* Lund: Studentlitteratur, s. 389–417.
- Grosse, Julia (u.a.). *Ett öga rött vs ”tvättäkta Rinkebysvenska”. Om idiomatisk respektive kreativ användning av fasta fraser och flerordskombinationer i skönlitteratur och verklighet.* Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.
- Göransson, Eva 2005. Khemiriska. Språket i romanen *Ett öga rött* av Jonas Hassen Khemiri. C-uppsats i nordiska språk. Göteborg: Institutionen för svenska språket.
- Håkansson, Gisela 2004. Utveckling och variation i svenska som andraspråk enligt processbarhetsteorin. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg, *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle.* Lund: Studentlitteratur, s. 153–169.
- Kastner, Fabian 2003. Lovande men ojämn debutant. *Borås Tidning* 2003-08-06, s. 10.
- Källström, Roger 2003. Ett språkligt genombrott? I: *Texten framför allt. Festskrift till Aina Lundqvist på 65-årsdagen den 11 september 2003.* Göteborg: Institutionen för svenska språket, s. 94–102.
- Stroud, Christopher 2004. Halvspråkighet och rinkebysvenska som språkideologiska begrepp. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg, *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle.* Lund: Studentlitteratur, s. 329–357.
- Theander, Stefan 1998. ”I sommar jag gå till Albanien”. *Helsingborgs Dagblad* 1998-01-17, s. 4.